

נאמר של יערי

סיפור על ניגון החייל היהודי * הרומן ה"ישראלי"

של הווארד פאסט * עלייתה ושקיעתה של ברית המועצות

במצריים * כך היתה כותבת אמו של חיים נחמן ביאליק..."

מקור

ליל היודיים

בימים אלה ראה-אור בהדפסה מחדשת אחד מחשובי הספרים של סופרי העלייה השלישית. הספר כאור יהל מאת יהודה יערי... ספר זה הוא נסיון מעולה לתאר את הרקע לעליית בני דור זה לארץ ורשבי הגיוש החלוציים שלהם.

כאור יהל נפתח בתיאור "יום א' של ראשי-השנה, תרע"ה. ארמת העיירה רי-ערת מן התנועה של הצבא הבורה. הדרי כים מכוסות עגלות ממולאות בנייאדם פצועים ובצרי-הדרכים נמשכות שורות חיילים עלובים ויגעים, עיניהם שוממות ומבכהות, עינים שהמוות משתק בהן..." יערי מתאר בחלקו הראשון של סיפורו באופן מפורט וקפדני את תהליך התפורר-רות המלכויות וחילופי המישטר במרכז אירופה ומיורחה, תהליך שגרם לפרעות ביהודים, שכתוצאה מהם נוצק הגרעין לעליה מאסיבית לארץ.

עירת מולדתו של המספר עולה באש ומתרוקנת כבית-עמין, ואז: "הקוואקים כאו! הרם כמו נקש כעוקים מפחד..." היהודים מתכנסים, רועדים ופחדים, וקולות פראיים נהמים מבחוץ "פיתחה, יהודים ארוכים, כי נשבור את הדלת!" המחבר מספר על המהפך העובר עליו, מהפגורם, דרך הצבא, שיצבו מהמלחמה, הפיכתו לחלוץ, עלייתו ארצה, עבודתו בין חלוצים וציאתו לירושלים.

בין השורות צפה ועולה לה תמונת הווי העיירות הקטנות בימי הסער והאי-מה, כאשר הדת ופרנסיה רודפים את הצינונות (דוקטור הרצל דוקטור שמרצל! לירי שמד וביא...) הנפשי-הפועלת העיקרית בכאור יהל יוסף לנדא, מביא את תהליך שינויו. הוא נקשר אל ברלי, נכה בשתי רגליו, שכינור על ברכיו, ור הוא: "סיפר לי דברים הרבה על החייל היהודי; על אותו חייל הנלהם ככל הזרי תות העולם ללא פשר וללא טעם, נלחם כנגד מחנה שאיננו אויבו, בעד מחנה שאיננו אויבו... החייל היהודי, וברלי שהרגתי חייל במלחמת-פנים-אל-פנים. כי שגפל ארצה התחיל צועק, שמע ישראל, בקול מחריר מאוד..." ברלי שרגליו קצאו במלחמה, מנגן בפני יוסף לנדא את ניגון "החייל היהודי..."

עד מהרה מקבל לנדא ציגולים: "כשם רוממותו האופטימלית הקיסר ירום הודו הנני מכריז ומודיע..." וברלי אומר לו, במעט צינינות: "ובכך, הגיע עם תורך להיות חייל יהודי במלחמת שבעון זו. צר לי עליך, יוסף, צר לי עליך..." המלחמה עוברת על יוסף לנדא, בצר ובקושי, עד אשר, כראשית החורף הגיעי תנו היריעה בדבר המהפכה הנפילת הדיקטטורה באוסטריה, ומיד נתפרד כל חייל הכיבוש; נתפסק כנאר נפוח שנתפסק בו מחפס..." אלא שלא די בכך, והדרך מהמלחמה בחזרה הביתה קשה לא פחות מהמלחמה עצמה. לנדא וחברו מצטרפים לפורעיות קוואקים: "למעלה מחודש ימים עברו מאז נפחחנו אל צבא ההידומאקים ויערין לא מצינו כל הצדקה עלי מעשנו. חילויים היינו; חילויים פשוטים בתוך מחנה של פראי-אדם, שרצה השור כמשחק הוא בעיניהם..."

הוא של לנדא, אומר לו: "אתה כאתה * יהודה יערי - כאור יהל; הוצאת ספרית פועלים; 322 עמודים (כריכה רכה).

יודע, יוסף? איני יכול להבין איך הם יכולים לגולל, לאנום ולרצוח וגם לשיר שירה נפלאה כזאת? דבט נא אליהם, יוסף! הלוא כילדים הם עתה. שרים על נענוטים, אהבה ורחמים ואחר השירה ה"זאת עלולים הם לצאת ולעשות טבח כי אנשים זנשים נאהבים ולרמש ילדים רכים..."

כמנהג אותה תקופה בלתי-יודאית ש-אחרי המלחמה העולמית, לנדא וידידו עוברים ממחנה למחנה: "למחרת בלילה, כשיצא הירח הכסוף את ראשו האילנות כפר, פשטנו את כנדי הקוואקים מעלינו ולבשנו בגדים אוסטרלים, שהיו שמורים עמנו בילקוטים..." שני החברים-לנשק מחליטים לרחוץ עצמם בנחל, קודם ש-יעברו את הגבול (ההיפו נא עלי!...) רבנו של עולם! הן הקוף יפה ממני! למה לא אמרתם לי שזקני דומה לשל תיש? הייתי משחית אותו אפילו באש, כה אחיה!". השנים מתרחצים, והסירחון והצחנה מכים באפיהם: "...עמדנו על פגרי מתיב שהיו מוטלים בנחל מעור-מים זה על זה... מוטב שנמשה אותם מן המים ונקבור אותם. אייפאשר להניחם בכך... ובעזרת איתם צבאיים, הם מתחיי-לים במלאכתם. והמתים, יהודים היו. על פי הזקנים, שהיו רכוקים עדיין על הפגרים שנתפוררו מרקב, על פי הקפוטות הארוכות השליליות הקפנות..."

יוסף לנדא נפרד מחברו, ומגיע לעייר-

יהודה יערי

דוקטור הרצל, דוקטור שמרצל

רתגו, שבה אינו מוצא טעם להמשיך. ואז מגיע לביתו לויכח האמיד ומספר: "בנופלא של נערים ונערות, הם כולם ישראלים, כאו אלי בשבוע שעבר, רוצים הם לעבוד באחוזות, הם אמורים. טוב! אומר אני, ומגרד את ראשי וצוחק, כי לא נבראו ישראלים לעבוד בשדה..." ו"הישראלים (יהודים) החלו לעבוד, ומיכל ממשיך ומספר: "לארץ הקדושה רוצים הם לנסוע ולעבוד שם עם הארמיה..." ו"לנדא, כמו עובר שינוי בו בין רגע: "הרגשתי כרעדה עוברת בחוט השדרה שלי כורם השמלי, שעברה עד מהרה מ"אבר לאבר. קמתי ופתחתי את הדלת. יצאתי מחדר-כלאי והייתי כעולה מתוך קבר..." הוא מצטרף לחלוצים, ומאוחר יותר עולה איתם לפלסטינה. "הננו בארץ-ישראל עם רמדומי שחר ראינוה מרחוק, מעל סיפון האונייה..."

ביחד עם חבריו מגיע לנדא לגליל

"לאחר שתקטנו את אוהלינו על תל-החרבות ובנינו את המצודה מאבני ה" מקום להגנה ולשמירה...". הם מתגבשים ונאבקים באדמה, מעמתים את הרומנטיקה החלוצית שלהם בריאליזם היומיומי של החלוציות. יערי מתאר את "ד גורדון כצדוק הגלילי": "זקן לבן-זקן וכפוף-גב, חבוש כיכב לראשו ולבוש כנד שטור ואפור כעין השק..." וצדוק הגלילי אומר לנדא "כמירה שארם מתעלה יותר, הוא סובל

הווארד פאסט
קבר בקריית ענבים

יותר" (במכאן ומכאן מאת יוסף חיים ברנר, מתואר א"ד בדמות אריה לפי-דולת, אם כי תפקידו כדמות-אב משפיעה על הצעירים מעוצבת אצל שניהם בדמיון מה).

החלוצים מקימים את תל-מאיר, על שם אחד מחברי הקבוצה שהנרג בפרעות כי-עיריה. תל-מאיר היא בעצם ביתניה, אותו מקום שנוי במחלוקת, אשר נתן ביס"ט טריצקי תיארה בימים וילות, נקודת התיישבות של השומר הצעיר, אשר בי-משך שני דורות היו מסוכסכים עליה מנהיג מפ"ם מאיר יערי, ונגיד בנק-ישראל לשעבר דויד הורוביץ. קורותיה של ביתניה רשומים גם בקובץ קהילתינו, עוללות שהומחוו בחדי-צדדיות בידי יהו"ש שוע סובול בליל העשרים. יהודה יערי מביא את גירסתו שלו ל-ליל העשרים, גירסה אותה הוא מסיים כך: "בוה נסתיימה השיחה, בוה ננעל ליל היודיים. הכל ידברו בלילה זה, מלי-בר שלושה, מנחם וגם הבחורות אשר לא נאהבו, לא אמרו דבר..." לנדא חש בשימוון שבא על המקום לאחר ליל ה-יודיים "למן יאתו ליל היודיים עמדו ריקנות ושמומון כתל-מאיר. כמין חלל לוחם נתהווה כנפש הקבוצה. אותו לילה גילינו יותר מדי, שיחצת כאלה משאיי-רות תמיד חלל כנפש..."

צדוק הגלילי מגיע לתל-מאיר ומוכיח את החברים: "...מתלחשים על היתוסים בין איש ואשה שאינם כשורה. מדברים על יוגיות, על אהבה חושפית ועל כיוצא באלה..." ועד מהרה, כמאמר

** נתן ביסטריצקי - ימים ולילות; הוצאת ספרית פועלים; 310 עמודים (כריכה רכה).

הסופר: "ימים מלאי תונה באו על תל-מאיר..." אחד החברים מתאבד, ואחת מהר חברות עולה באש (שם על-יד הגדר היה מוטל האור העשן, שהיה פעם גופה של רינה... שם היתה מופלת ערמת-הרשן ה" לוחשת של מקדשי, של מקדש תל-מאיר השרוף...) ויוסף לנדא יוצא לירושלים. בירושלים הוא מתעלף מקדחת שדבקה בו, ברחובה של העיר העתיקה: "נת-עוררתי ומצאתי כלב עומד על ידו ומלפך כלשונו בהמח את אצבעותי. גירשתיו כזוועה מעל פני. כל גופי רטט מן ה-חלום ומצינת-האבנים ובחזו היתה מהר לומה רכה..." לנדא מאושפו בבית-החור-לים, בו הוא מחלים, ואחר החלמתו מגיע אל בית-הפועלים "עמדו שם כמבוא ה" בית החרות חבורות והתוכחו ביניהם בהתלהבות. עם ישראל, ציונות, סוציא-ליות, אימפריאליזם, שחרור האנושיות..." לנדא מעדיף לעבור אל תושביו התימנים של כפר-השילוח (סילוואן), שם הוא מגיע למסקנה: "כאן אשאר! כאן, בין יהודי-דיים אלה השוככים על הארץ, מתבוססים בכאבם ולוחשים, חכיכים יסורים. כאן אבנה לי את עולמי מחדש..."

כאור יהל, שייך לקלסיקה של הספרות הארצישראלית, וטוב עשתה הוצאת ספרית פועלים שפירסמה אותו מחדש (אם כי המהדורה מצולמת, ומצויים בה שיבושים מן המהדורה הקודמת). כאור יהל הוא התמודדות ספרותית מעולה עם עולמו של דור שלם, דור שיהודה יערי הוא אחד מאחרוניו בחיים. חבל רק, שההוצאה מאת לנכון, להביא אחרית דבר, שדופה רדודה ויומרנית של מוקל צור, המתיי-בה מילים חסרות משמעות. מנותקות מה-ייחוד של ספר זה, מישראל של שנות ה-שמונים ומניווה ההדרגתי של התנועה הקיבוצית.

תרגום

ברני כוהן

בשנות החמישים, היה הסופר היהודי-אמריקאי הווארד פאסט, אחד הסופרים המתורגמים ביותר לעברית, הן בשל יד דותה, והן בשל שמאליות של נושאי כתיבתו, אשר תאמה לקו הריאליסטי-סוציאליסטי של השמאל הישראלי דאז. ספרים כמו אחי גיבורי התהילה, ספארטקוס, טור-קמדה, טילס טימברטון, פרשת וינטון ועוד אחרים, גדשו את מדפי הספרים של ארץ-ישראל-העובדת. פאסט, שהיה אחד מדי-קורבנות צייד המכשפות של הסנטור ג'וזף מק-קארתי, היה במעמד של גיבור תרבות בישראל של שנות החמי-שים.

במשך יותר מעשרים שנה ירדה קרנו של פאסט בארצות-הברית ובישראל. ו-ספריו לא זכו יותר לאותו הד, לו הם זכו קודם לכן. לפני כמה שנים החל פאסט בפירוטומה של טרילוגיה-פופולארית, שי-החזירה אותו אל מדף רבייה-מכר בארצות-הברית. הכרך הראשון בטרילוגיה, שעל-פיו נעשתה גם סידרת סרטי טלוויזיה, ש-שוקקנה בשם בישראל, היה ההתגרות, בו פרש פאסט את קורותיהן של ארבע מישי-פחות: פרוטסטנטית, קתולית, יהודית ו-סינית, אשר נקלטו בעולם החדש. הספר השני בטרילוגיה, הודו השני, מתאר מישי-פחות אלה בשנות ה-30, כאשר עיקר העלייה מתמקד ביהודים ובנם ברני כוהן.

באחרונה ראה אור בעברית הספר הי-שלישי בטרילוגיה, תחת הכותרת המי-מי-